

GUNYECZ ZOLTÁN¹

Bizonyítás a perbíró szemével

1. Bevezetés

A már nem is annyira új eljárási törvény látszólag jelentősen csökkentette a bizonyítás jelentőségét, mivel lehetővé tette a beismerő nyilatkozat és a tárgyaláshoz való alkotmányos jogról történő lemondás elfogadásának a lehetőségét, melynek elfogadásával mellőzhető a bizonyítás. Ennek hiányában a bíróságnak mindazon bizonyítást le kell folytatnia, amelynek eredményeképpen ügydöntő határozatot hozhat. A bizonyítás törvényessége elsőrendű érdek, hiszen az ennek során megvalósított hiba a bizonyíték elvesztéséhez vezethet, ami az igazságszolgáltatás hibája lenne. Az igazság kiderítése és a valóság tényállás megállapítása olyan követelmény, melyet csupán törvényes keretek között lefolytatott bizonyítással szabad teljesíteni.

2. A bizonyítás jogtudományi meghatározása

A bizonyítás mibenlétét illetően a jogtudósok különböző definíciókat alkottak. Angyal Pál 108 évvel ezelőtt azt rögzítette, hogy a bizonyítás egy olyan logikai művelet, amely során a jogalkalmazóban meggyőződés ébred a bizonyítékok bizonyító ereje következtében.²

inkey Ferenc ugyanebben az évben akként definiálta a bizonyítást, hogy az egy logikai művelet, ami a büntetőper elintézésénél fontossággal bíró tények valótlanságának vagy valóságának megállapítására irányul, a bizonyítás részben a felek, részben a bíróság által végzett szellemi munka.³

Irk Albert is logikai műveletként értelmezte a bizonyítást, melynek célja, hogy valamely fontos tény valóságartama tekintetében a bíróságban meggyőződést élesszen.⁴

Vámbéry Rusztem hasonlóan fogalmaz: számára a bizonyítás azon logikai művelet, amelynek célja, hogy a bíróságban valamely tény, vagy állítás bizonyosságának meggyőződését keltse.⁵

1 NYÍREGYHÁZI TÖRVÉNYSZÉK KOLLÉGIUMVEZETŐ.

2 ANGYAL PÁL: *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve*, Budapest, 1915, 314.

3 FINKEI FERENC: *A magyar büntetőper jog tankönyve*, Budapest, 1916, 277.

4 IRK ALBERT: *A magyar büntetőper jog vezérfonala*, Pécs, 1931, 78.

5 VÁMBÉRY RUSZTEM: *A büntetőperrendtartás tankönyve*, Budapest, 1916, 128.

Király Tibor⁶ szerint a bizonyítás olyan komplex tevékenység, amely magában hordozza az eljárást folytató hatóság, valamint az eljárás többi résztvevőjének megismerési tevékenységét, logikai bizonyítást és ezeknek logikailag szabályozott rendjét.

Tremmel Flórián⁷ álláspontja szerint a bizonyítás elsődlegesen arra irányul, hogy megismerjük a múltban bekövetkezett eseményt, az ütkö-

zik-e a Btk. valamely törvényi tényállásába, illetve a bűncselekmény elkövetésével ki, kik hozhatók összefüggésbe.

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye⁸ szerint a bizonyítási eljárás a bírói megismerés sajátos formája. A bírósági, esetleg más hatósági eljárásra jellemző speciális megismerési folyamat, melynek során a bíróság, vagy más hatóság tudomást szerezhet azon adatoknak, tényeknek, információknak a tartalmáról, amelyek a hatáskörébe tartozó ügyek eldöntéséhez elengedhetetlenül szükségesek.

3. A bizonyítás tárgya és mikéntje

A megismerés tárgyai ismeretlen múltbeli tények vagy események.

A megismerő tevékenység célja, hogy a bíróság vagy más hatóság az előtte folyó jogvita elbírálására irányadó anyagi jogi szabályok alkalmazásához szükséges adatokról és tényekről tudomást szerezzen.

Nézetem szerint a bizonyítás azon megismerést célzó tevékenység, ami szabályozott keretek között folyik és az anyagi, illetve alaki jogi szabályok alkalmazása szempontjából releváns tények feltárására irányul.

A tények szinte minden esetben múltbeliek, azonban előfordulhat jövőbeni tények megismerésére irányuló bizonyítás is, pl. tárgyalásról való előzetes kimentés iránti kérelem alaposságának elbírálása.

A bizonyítás fogalmával kapcsolatban leggyakrabban a büntetőper érdemi eldöntésére gondolunk, amelyben elsődleges cél az anyagi igazság feltárása.

A bizonyítás eredményeképpen megállapítható történeti tényállás iránti igény minden esetben nem teljesíthető, perjogi eszközökkel az anyagi igazság nem érhető el minden esetben, noha a Be.⁹ alapján a perbírósnak a valóság tényállás megállapítására kell törekednie.

Az Alkotmánybíróság már a 9/1999. (I. 30.) AB határozatában kifejtette, az anyagi igazságosság jogállami követelménye a jogbiztonságot szolgáló intézményeken és garanciákon belül maradván valósulhat meg. „Az anyagi igazság érvényesü-

6 KIRÁLY TIBOR: *Büntetőeljárás jog*, Budapest, Osiris, 2003, 222.

7 TREMMEL FLÓRIÁN: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2006, 58.

8 Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, a joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye

9 1997. évi XC. törvény.

lésére” az Alaptörvény, az Alkotmány nem biztosít, nem is biztosíthat alanyi jogot.

A jogállam egyik célja és feladata, melynek megvalósulása érdekében megfelelő, elsősorban eljárásjogi garanciákat nyújtó intézményeket kell létrehozni és az érintett anyagi jogokat garantálni.

Az Alkotmány tehát az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges és az esetek többségében alkalmas eljárásra ad jogot.

A bizonyítás tárgyát a Be. meghatározza, a bizonyítás a Be. 163. § (1) bekezdése alapján azon tényekre terjed ki, melyek a büntető és büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek, ugyanakkor a bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet.

Amennyiben a bizonyítás eredményeképpen ügydöntő határozat hozható, a bíróság a vád keretein belül tisztázza a tényállást, figyelemmel a Be. 6. §-ában írtakra is.

Szükségtelen a bizonyítás, azaz nem kell bizonyítani azon tényeket, melyek köztudomásúak, amelyekről a bíróságnak, az ügyésznek, illetve a nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van, illetve amelyek valóságát a vádló, a terhelt és a védő az adott ügyben együttesen elfogadja, ami természetesen nem jelent bizonyítási tilalmat.

A köztudomású tények

A joggyakorlat a köztudomású tényeket, a köznapi szóhasználatról tágabban értelmezi. A köznapi szóhasználatban minden olyan tény köztudomású, amelyet mindenki helytől, időtől, személyektől függően, tehát mindig konkrét vonatkozásban megismerhető, így az eljárást folytató hatóság tagjai is azokról tudomást szerezhetnek.

Az evidenciák azonban bizonyos esetekben szakértői bizonyítás körébe tartozók lehetnek.

Amennyiben nem szükséges különleges szakértelem valamilyen bizonyítandó tény megállapításához, amely tény általános, azt köztudomású ténynek minősíthető.

A BH 2013.33. szám alatt közzétett határozatában¹⁰ a Kúria kifejtette, tudományosan igazolt és egyben közismert az alkohol emberi szervezetre gyakorolt számos kedvezőtlen hatása. Ilyenek az érzékelési képesség korlátozása, a gátlások oldása, a koncentrációképesség, a figyelem és a veszélyérzet csökkenése, a könnyelműség, megfontolatlanág előtérbe kerülése.

Az olyan jellegű közlekedési szabálysértések esetén tehát, amelyek erre utalnak, arra kell következtetést levonni, hogy a közlekedési szabályszegést, illetve a közlekedési balesetet és annak eredményét az elkövető ittas állapota okozta.

Nem igényel feltétlenül bizonyítást, köztudomású tényként értelmezhető, hogy egy csonttörés, pl. fractura ossis nasi gyógytartama 8 napot meghaladó gyógytartamú, azaz az ilyen eredményű bűncselekmény a Btk.¹¹ 164. § (3) bekezdése szerinti testi sértés megállapítására lehet alkalmas. Korábban szinte minden esetben igazságügyi szakértői véleményre alapozta a perbíróság a gyógytartam 8 napon túli voltát, a joggyakorlat azonban fejlődött, jelenleg akár orvosi látélet alapján is megállapítható a csonttörés ténye, amit a látélet

letet kiállító orvos a röntgenfelvétellel állapít meg. Valóban, mi egyebet tudna tenni ilyen esetben az igazságügyi orvos szakértő, mint megtekinteni a látéleti állítást megalapozó röntgenfelvételt és rögzíthetné, a sértettnek valóban eltört az orrcsontja, aminek a gyógytartama köztudomásúan 8 napon túli? Önmagában a gyógytartam megállapításához tehát ilyen esetben szükségtelen is szakértő igénybevétele.

A bizonyítási teher kérdése

Amikor a bíróság a tényállást tisztázni kívánja, bizonyítékot csupán indítvány alapján szerez be, indítvány hiányában a bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles.

Az Alkotmánybíróság a 20/2020. (VIII. 4.) AB határozatában azt állapította meg, hogy a büntetőeljárásban elsődleges a vádló (ügyész, pótmagánvádló, magánvádló stb.) bizonyítási kötelezettsége. A perbíróság nincs kizárva a tényállás tisztázása érdekében bizonyíték beszerzésétől, hiszen a valóságú tényállás megállapítása a bíróság kötelezettsége is.

A perbíróság tehát indítvány hiányában sincs elzárva bizonyíték beszerzésétől és értelemszerűen annak megvizsgálásától, az eljárási feladatok megoszlásának tiszteletben tartása és a pártatlanság fenntartása mellett.¹²

Nem minden hivatalból elrendelt bizonyítás esetén lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy a bizonyítás továbbfejlesztése milyen tartalmú lehet. Ilyenkor a perbíróság által hivatalból elrendelt bizonyításnak nincs előre kiszámítható eredménye, következésképpen osztja az indítványra elrendelt bizonyítás sorsát (Kúria Bfv.359/2019/7. szám [36] bekezdés).

A bizonyítás irányulhat a vád kimerítésére, a terhelt büntetőjogi felelősségének tisztázására, ilyen esetben a bizonyítás a Be. 425. § (1) bekezdése alapján csupán tárgyaláson vehető fel.

Korlátozott bizonyítás folyik az előkészítő ülésen, hiszen ott sor kerül az előkészítő ülés jellegére figyelemmel a vádlott kihallgatására.

Bizonyítás tárgyaláson kívül

Amennyiben a bizonyításnak nem a vád kimerítése, hanem egyéb a tárgya, az tárgyaláson és eljárási cselekményen kívül egyaránt felvehető, ennek néhány példája a következő.

Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve szól a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/2020/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

Az irányelv 22. és 23. cikke foglalkozott a bűncselekmények áldozatainak egyéni értékelésével, speciális védelmi szükségleteik meghatározása érdekében.

A Be. XVI. Fejezete szól a büntetőeljárásban a különleges bánásmód biztosításáról.

A Be. 81. § (3) bekezdés a) pontja alapján a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság az érintett személlyel történő kapcsolatba kerülésétől kezdődően hivatalból, vagy az érintett indítványára vizsgálja, különleges bánásmódot igénylő személynek minősül-e, és a (3) bekezdés b) pontja alapján a különleges bánásmód megállapításáról jogszabályban meghatá-

¹⁰ Kúria Bfv.II.482/2012. szám.

¹¹ 2012. évi C. törvény.

¹² Ugyanilyen értelemben foglalt állást a 3023/2021. (I. 28.) AB végzés, lásd [24] bekezdés.

rozottak szerint egyéni értékelés alapján dönt, döntése nem igényel alakszerű határozatot, a Be. indokolása szerint az adminisztratív terhek minimalizálása érdekében csupán a sértett erre irányuló indítványának elutasításakor kell alakszerű határozatot hozni, ami ellen a sértett jogorvoslattal élhet. A döntés meghozatalakor a szükséges tények valóságú megállapítására kell törekedni, azonban a kétséget kizáró bizonyítottság kötelezősége szóba sem jöhet.

Hasonlóképpen kell eljárni igazolási kérelem esetén. Amennyiben az eljárásban részt vevő terhelt, védő, sértett, vagyoni érdekelt, egyéb érdekelt, ügyészesség határidőt, vagy határnapot önhibán kívül mulaszt, igazolásnak van helye.¹³

Az igazolási kérelem a rendes jogorvoslathoz hasonlít annyiban, hogy a mulasztás eredményeképpen beálló joghátrány kiküszöbölését célozza. Az önhiba hiánya azt jelenti, hogy a határidőt, illetve határnapot mulasztó eljárásban részt vevőt sem szándékoság, sem gondatlanság nem terheli a mulasztásban.

Az igazolási kérelem elbírálásánál sem kell kétséget kizáró bizonyossággal megállapítani, hogy a mulasztás önhibán kívüli-e, következésképpen a bizonyítás csupán a valószínűsítésig folytatandó.

Az önhibán kívüliség bizonyítása történhet tárgyaláson, nyilvános ülésen, illetve eljárási cselekmény nélkül, hiszen a Be. 425. § (1) bekezdése alapján csupán a büntetőjogi felelősség tisztázása tárgyában folytatott bizonyítást kell tárgyaláson felvenni.

Az igazolási kérelmet méltányosan kell elbírálni, azaz amennyiben a határidőt, határnapot mulasztó valószínűsíti az önhibán kívüli mulasztást, az igazolási kérelmet el kell fogadni, amennyiben a valószínűsített körülmény az általános felfogás szerint indokolja a mulasztást. Olyan esetben, amikor az eljárást folytató hatóság, bíróság az igazolási kérelem elbírálása tárgyában keletkezett bizonyítékokat vizsgálja és tisztázza a mulasztás véltenségét, jellemzően tárgyaláson, nyilvános ülésen, eljárási cselekményen kívül jár el, az eljárási törvény azért is ilyen megengedő, mert a bíróságnak, illetve az eljárást folytató hatóságnak törekednie kell többek között arra is, hogy az igazolási kérelem alapossága vagy alaptalansága tárgyában folytatott vizsgálat ne húzza el feleslegesen az eljárást.

Az előzetes kimentés szabályai tulajdonképpen megegyeznek a mulasztás igazolásának a szabályaival. Eltérés csupán az, hogy a mulasztónak az előzetes kimentését célzó bejelentést mielőbb meg kell tennie, amennyiben e kötelezettségének haladéktalanul nem tesz eleget, vele szemben a mulasztás következményei alkalmazhatók.¹⁴ Az előzetes kimentés alaposágának vizsgálatánál a bíróság jövőben valószínűleg megtörténő esemény, tény valóságát, valamint annak a határnaphoz képesti elsőbbségét vizsgálja, igenlő esetben az előzetes kimentést alaposnak találja és annak elfogadásával mentesíti az idézettel a megjelenési kötelezettség alól.

Bizonyítás válhat szükségessé a kézbesítés szabályszerűségének megítélése tekintetében is.

A Be. 132. § (1a) bekezdése alapján nem szabályszerű a kézbesítés, ha a postai úton kézbesítendő ügyiratot a címzett helyett a jogszabály szerint átvételre jogosult más olyan személy vette át, akinek az érdekei a címmel nyilvánvalóan ellenté-

tesek, vagy akit a címzett ellentétes érdekű személyként a kézbesítést megelőzően megjelölt. A jogalkotói indokolás szerint az ellenérdekű személy részére történő kézbesítés jellemzően valamilyen anomália, hiányos ismeret vagy jogszabálysértés eredménye, ezért nem fűzhető hozzá a szabályszerű kézbesítés jogi következményei.

Amennyiben az ügy irataiból kitűnik a nyilvánvaló érdeklentét, a kézbesítés szabályszerűtlensége, következésképpen hatálytalansága mindennemű bizonyítás nélkül megállapítható.

Amennyiben a rendelkezésre álló iratból ez nem tűnik ki, az eljárást folytató hatóságnak bizonyítással kell tisztázni az érdeklentét fennállását. Ez bármilyen módon történhet, okiratbeszerzéssel, megkereséssel, az érintett meghallgatásával. Így pl. ha az irat tényleges átvevője az eljárásban részt nem vevő személy, a bíróságnak, az eljárást folytató hatóságnak nyilvánvalóan nincsenek adatai arra nézve, hogy a címmel érdeklentésben áll a kézbesített iratot ténylegesen átvevő személy.

A sértett pl. hivatkozhat arra, hogy az előkészítő ülésre való értesítés kézbesítése hatálytalan, mivel a tényleges átvevő egy olyan személy, akivel szemben polgári pere van folyamatban, avagy más bíróságon van folyamatban olyan büncselekmény miatt büntetőeljárás, amelynek terheltje az átvevő, ő pedig a sértettje.

Kizárás intézése esetén is előfordulhat bizonyíték beszerzése, illetve megvizsgálása, természetesen tárgyaláson kívül, hiszen ezen bizonyítás nem a Be. 425. § (1) bekezdése szerinti eredményt célozza.

A bíró kizárásának Be. 14. § (1) bekezdés a)–d) pontjaiban írt kizárási okok az ügy iratai, szükség esetén okirati bizonyítékok beszerzésével tisztázhatók, ellenőrizhetők azok fennállása. Jóval tágabb a bizonyítás lehetősége, illetve annak indokoltsága a Be. 14. § (1) bekezdés e) pontja szerinti kizárási ok tekintetében, mivel igen széles azon lehetőségek palettája, amelyek miatt az ügy elfogulatlan megítélése nem várható el a bírótól.

Természetesen előfordulhat, hogy pusztán az ügyiratok alapján állapítható meg az ún. elfogultság mint kizárási ok. A BH 2023.182. szám alatt közzétett jogesetben az eljáró ítélőtábla katonai tanácsa ugyanis az eljáró katonai bíró elfogultságát magából a tárgyalási jegyzőkönyvekből, az iratokból állapította meg, döntésével a Kúria egyetértett.¹⁵

A Be. 15. § (3) bekezdése alapján a kizárás iránti bejelentést indokolni és a kizárási ok fennállását valószínűsíteni kell, ami egyben azt is jelenti, hogy a kizárást bejelentő, ha nem is a kétséget kizáró bizonyosság szintjén, de a valószínűség magasabb fokán köteles bizonyítási eszközökkel alátámasztani a kizárási ok fennálltát.

Természetesen az is előfordulhat, hogy a kizárni indítványozott bíró maga kénytelen bizonyítékot beszerezni annak tisztázására, hogy vonatkozásában a bejelentett kizárási ok valóban fennáll-e, avagy sem. Így pl. a kizárás iránti bejelentés indoka lehet az, hogy a kizárni indítványozott bíró testvére gépkocsi-márkakereskedő, a kizárási okot bejelentő terhelt pedig arra hivatkozik, hogy új gépkocsit vásárolt a kizárni indítványozott bíró testvérétől, azonban új gépkocsi helyett egy használt, ráadásul korábban gazdasági totálkárt szenvedett,

13 2017. évi XC. törvény 139.§ (1) bekezdés.

14 Legfelsőbb Bíróság Bkf.III.360/2009. szám, BH.2009.350.

15 Kúria Hkf.III.876/2022/10. szám.

műszakilag hiányosan és balesetveszélyesen helyreállított gépkocsit kapott.

Ilyen esetben a kizárni indítványozott bíró nem tehet mást, mint tisztázza testvérével, a kizárási okot bejelentő terhelt valóban vásárolt-e tőle gépkocsit, valóban élt-e jótállási, kellekszavatossági, avagy jogszavatossági kifogással, igenlő esetben, hogyan történt annak elintézése stb., majd ezek ismeretében tud nyilatkozni arra, hogy a felhozottak valóságosak-e, és elfogultnak érzi-e magát, illetve kizárásához hozzájárul-e a bíróság pártatlanságába vetett hit fenntartása érdekében, avagy kizárásához nem járul hozzá, mert a kizárási indítványban szereplő tények a valósággal nincsenek köszönőviszonyban sem.

Mindez természetesen nem bizonyítást jelent, hanem bizonyíték beszerzését, a bizonyítás a kizárás alapjául szolgáló ok fennállásának, avagy fenn nem állásának megállapíthatóságát célozza, amit a bíróval szembeni kizárási ügyet elintéző másik bíró fog lefolytatni, jellemzően a rendelkezésére bocsátott, beszerzett okirati bizonyítékok megvizsgálásával.

A kizárni indítványozott bíró bizonyítékbeszerzése pedig nem tekinthető egyébnek, mint az eljárásban részt vevő személy bizonyítékszolgáltatási tevékenységének. A kizárási ügy mint nemperes bírósági ügy résztvevői ugyanis a kizárás bejelentője, illetve a kizárni indítványozott bíró és mindketten éppúgy jogosultak bizonyítási eszközt előterjeszteni megvizsgálás céljából, mint a büntetőperben jogosult bizonyítékok (számla, hangfelvétel, tárgyi bizonyítási eszköz stb.) csatolni az eljárásban részt vevő terhelt, védő, sértett, tanú.

A bizonyítás keretei

Az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdése alapján a bíróság dönt büntetőügyekben is, eljárását a Be. alapján folytatja, melynek preambulumból kitűnően az állam kizárólagos büntető hatalmának büntetőeljáráson keresztül történő érvényesítése céljából alkotta az eljárási törvényt a jogalkotó.

Ahhoz, hogy a perbíróság a feladatát tudja teljesíteni, mindazon tényeket ismernie kell, amelyekre szüksége van köteletségének teljesítéséhez, a döntéshez, ami értelemszerűen a Be. 6. §-át jelenti. A bíróság a vád alapján ítélez, dönt a vádról, azon túl nem terjeszkedhet, csak a megvádolt személy büntetőjogi felelősségéről dönthet és csak olyan cselekményét bírálhatja el, melyet a vád tartalmaz.

A döntéshez szükséges az anyagi és alaki jogi szabályok szempontjából releváns, ügyre tartozó tények feltárása a vád keretein belül, hogy a bíróság a döntését valóságghú tényállásra alapíthassa.

A perbíróság azonban eljárásában a Be. 4. § (3) és (6) bekezdése alapján hivatalból vizsgálja, büntethetőséget megszüntető ok fennáll-e, bekövetkezett-e, illetve fennáll-e bármilyen ok, amely az eljárás folytatásának akadályát képezi és indokolt a büntetőeljárás felfüggesztése.

Amennyiben a perbíróság ilyen okot nem észlel, köteles a terhelt büntetőjogi felelősségének tisztázására a szükséges terjedelmű bizonyítást a Be. 425. § (1) bekezdése alapján tárgyaláson felvenni, s amennyiben a kitűzött tárgyalás megnyitása után a Be. 517. § (1) bekezdése alapján az ügyész, vádlott, védő és sértett nyilatkozata, illetve vizsgálódásának eredményeképpen megállapítja, hogy a tárgyalás megtartásának nincs akadálya, megkezdi a tárgyalást, a bizonyítási eljárást, melyet

folytatnia kell addig, ameddig ügydöntő határozatot nem képes hozni.

Természetesen előfordulhat, hogy a bizonyítási eljárás során, még az ügydöntő határozat meghozatala előtt észlel a perbíróság eljárási akadályt. Akadály fennállása, avagy fenn nem állása tekintetében tárgyaláson kívül is vehet fel bizonyítást.

Bizonyítás érdemi kérdésben tárgyaláson kívül

Felmerül a kérdés, a büntetőeljárás érdemét illetően a bíróság vehet-e fel tárgyaláson kívül bizonyítást, avagy sem.

A válasz természetesen igen, felvehet. Már a tárgyalás előkészítésének szakában, avagy tárgyalási szakban is lehetséges a Be. 487. §, avagy 535. § (1) bekezdése alapján a vádlott tartós, súlyos betegsége miatt felfüggeszteni az eljárást, ezt követően a perbíróság köteles folyamatosan vizsgálni, az eljárás felfüggesztésének oka fennáll-e még. Vizsgálódásának eredményét, döntését, alapíthatja háziorvos által szolgáltatott válasza, egészségügyi intézmény által megküldött orvosi dokumentációra, esetleg igazságügyi orvos szakértői véleményre, melyek alapján pontosan arra adható válasz, hogy az eljárást folytathatja-e, kitűzheti-e tárgyalást, avagy sem. Ugyanez áll a büntethetőséget megszüntető okra, amennyiben ilyen következne be, a vád kimerítése helyett az eljárás megszüntetésére kerül sor.

Maga a Be. miniszteri indokolása írja a Be. 465. §-ához, hogy a nyomozási bíró a bizonyítás általános szabályai alapján a büntetőeljárási jogszabályok alkalmazásában jelentős tények megállapítása érdekében végezhet bizonyításként értékelhető megismerési tevékenységet, hiszen vizsgálnia kell az indítvány megtételéhez megkövetelt törvényi feltételek teljesülését.

Természetesen a vádlott büntetőjogi felelősségének tisztázása érdekében bizonyítékok beszerzési lehet tárgyaláson kívül is, azonban annak eredményét a tárgyalás anyagává kell tennie.

A Nyíregyházi Törvényszéken folyamatban volt egyik büntetőügy¹⁶ tárgya egy olyan csoportosan elkövetett rablás volt, melynek eredményeképpen a sértett életveszélyes állapotba került. A nyomozás során a rendkívül idős és gyenge egészségi állapotú sértettet a szakértők megvizsgálták, megállapították, hogy a rablás eredményeképpen életveszélyes állapotba került, illetve egészségi állapota folyamatosan romlik. A sértettet hozzátartozói Dunántúlra költöztették, ápolták, ezért a sértett kiküldött bíró útján történő kihallgatása vált szükségessé, amit mielőbb, még az érdemi tárgyalást megelőzően meg kellett tenni, mivel a sértett közeli elhalálása volt várható és a nyomozás során minden lényeges tényre a nyomozó hatóság kihallgatni nem tudta.

Ilyen esetben az eljáró bíró kiküldött bíróként hallgatja ki a sértettet, előzetesen azzal értesíti az ügyészt, vádlottakat, védőket, amennyiben a kihallgatáson az értesítésre nem jelennek meg és kérdés feltételét indítványozzák a sértetthez, azt rövid időn belül küldjék meg a törvényszéknek.

A sértett kihallgatása megtörtént, ezt követően került sor tárgyalás kitűzésére, a vádlottak kihallgatására, majd a kiküldött bíró eljárásáról felvett jegyzőkönyv tárgyaláson történő felolvasására.¹⁷

¹⁶ Nyíregyházi Törvényszék 1.B.283/2008. szám.

¹⁷ 1998.évi XIX. törvény 304. § (4) bekezdés.

Tárgyalási szakban a bizonyítás felvételére kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján is sor kerülhet. A fenti esetben a Be. 522. § (1) bekezdése, illetve az eljárás cselekmény elvégzésekor hatályos 1998. évi XIX. törvény 286. § (1) bekezdése megsértésre került ugyan, azonban az Alaptörvényben írt józan ész követelményének megfelelően nem volt indokolt a törvény betűjéhez, sokkal inkább az értelméhez volt célszerű ragaszkodni, az első érdemi tárgyalás megkezdését követően kiküldött bíróként meghallgatni a sértettet, aki tárgyalási szakban egyébként már el is hunyt.

A kiküldött bíró útján történő bizonyításfelvétel során sor kerülhet bizonyítási kísérlet elvégzésére is.

A Nyíregyházi Törvényszéken folyamatban volt elsőfokú büntetőügy¹⁸ egyik vádpontja nemi erkölcs elleni bűncselekmény volt, melynek sértettje a vád szerinti cselekmény kapcsán akként nyilatkozott, hogy a vádlott támadása során a presszóban hangosan és többször sikoltozott, eredménytelenül. Noha a presszó vendégtérben több vendég volt, akiknek a tagadó vádlott védekezése szerint hallaniuk kellett volna sértett ajtó mögüli állítólagos sikoltozását, segítségkérését.

A bizonyítási kísérlet során egyértelműen tisztázódott, amennyiben a sértett csupán közepes hangerővel sikoltozott volna, a vendégtérben azt hallhatták volna, észlelheték volna és a sértett segítségére siethettek volna a vendégek.

Egy másik büntetőügyben¹⁹ a határrendész vádlottak többek között azzal voltak vádolva, hogy a vádlott-társaknak lehetővé tették Ukrajnából adózatlan dohánytermék Magyarországra történő csempészését. A határrendész vádlottak védekezése szerint cigarettacsempészet nem történt, nem is történhetett, hiszen ők a járőr útvonalat betartották, következőképpen azt észlelniük kellett volna, ilyen azonban nem történt.

Kiküldött bíróként felvett bizonyítás eredményeképpen megállapítható volt, hogy Ukrajna irányából Magyarországra igen élénk a gyalogosforgalom, mivel Ukrajna irányából Magyarország irányába kitaposott ösvények vannak, a vádirat szerint pedig Ukrajnából a határig gyalogosok hoztak fejenként 3 mesterkarton cigarettát, és adták át a gépkocsival rájuk várakozó vádlottaknak, a bizonyítási kísérlet elvégzése során pedig az derült ki, hogy a határrendész járőrpontján már akkor jól észlelhető a csempészek által használt, bűnjelként lefoglalt terepjáró hangja, amikor még csupán 1100 méterre van onnan, következőképpen a csempészetet észlelnie kellett a járőrpárosnak, amennyiben valóban elmentek a járőrpontig.

A bizonyítékok felhasználhatóságának törvényességi aggályai

Nem csupán felvenni kell az ügydöntő határozat meghozatalához szükséges bizonyítást, hanem állást kell foglalni a beszerzett bizonyítékok értékelhetősége, felhasználhatósága kérdésében. Erre már az előkészítő ülésen sor kerülhet, amennyiben elbírálnak a Be. 506. § (4) bekezdése szerinti indítvány, illetve hivatalból is dönthetünk egyes bizonyítékok kiiktatásáról.

A bizonyítékok értékelhetőségére a Be.167. §-a ad iránymutatást, a büntetőeljárásban, különösen a bírósági eljárást meg-

előzően beszerzett, és a tárgyaláson megvizsgálandó bizonyítékok törvényességéhez és egyben felhasználhatóságához igen gyakran kétely fűződik. A továbbiakban az ítélezési gyakorlatban észlelt – ha nem is rendszeres, de többször előforduló – esetekre kívánok kitérni.

„Taktikai trükk” a védő mellőzése érdekében

A Nyíregyházi Törvényszék illetékességi területén több alkalommal is előfordult, hogy a nyomozó hatóság ún. taktikai trükköt alkalmazott, amikor az eljárásban kihallgatandó személyt nem azon pozícióban hallgatta ki, mint amilyenben kellett volna. A nyomozó hatóságok időnként azt a trükköt alkalmazzák, hogy tanúként hallgatják ki azon személyt, akit gyanúsítottként kellene kihallgatni, ami ellentétes a 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 144. § (1) bekezdésével. Gyakran előfordult, hogy tanúként is kihallgatást nyer azon személy, aki később gyanúsított, illetve vádlott lesz. Az is gyakran előfordul, hogy a terheltként tett vallomása gyökeresen eltér a tanúvallomásától.

Ilyen esetben fokozott gonddal célszerű vizsgálni, hogy a tanúkenti kihallgatás idején meglévő bizonyítékok alapján a bűncselekmény elkövetésével a később gyanúsítottá vált személy megalapozottan gyanúsítható volt-e, avagy sem.

A megalapozott gyanú fennálltának megállapítása bizonyos mérlegelő tevékenység eredménye. Ezt nem lehet patikamérlegesen lemérni, így eltérhet a nyomozó hatóság és utóbb a perbíróság álláspontja abban a kérdésben, hogy mely időpontban gyanúsítható a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan a tanú, azaz mikortól kellene gyanúsítottként kihallgatni. Tény, hogy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy tanúkenti kihallgatása tilalmazott, annak ellenére, hogy az elkövetőnek nyilvánvalóan tudomása van a bizonyítandó tényről.

A terheltnek és a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személynek a Be. 39. §-ában biztosított jogai és kötelezettségei vannak, amelyek megsértése a Be. 167. § (5) bekezdésére figyelemmel általános bizonyítási tilalmat jelent. Ezzel teljes egészében összhangban áll az EJEB gyakorlata²⁰ is, nem tisztességes az az eljárás, amikor valakit szándékosan azért hallgatnak ki tanúként – noha gyanúsítottkénti kihallgatásának volna helye –, hogy eljárási jogait ne gyakorolhassa, csupán tanúkenti jogait, ez esetben eredményesen nem lehet hivatkozni arra sem, hogy a tanúvallomástételt megtagadhatja a terheltként kihallgatandó személy. Ezzel összhangban van az alkotmánybírósági gyakorlat is, például az 3058/2019. (III. 25.) AB határozat, [37] bekezdése ezen álláspontot támasztja alá.

Nem felel meg a tisztességes eljárás követelményének azon nyomozás, amelyben a nyomozó hatóság a gyanúsítandó személyt tanúként hallgatja ki, ugyanakkor a tanúként kihallgatott gyanúsítandó személy cselekvőségére hallgatja ki az összes többi tanút, leplezett eszközöket, telefonlehallgatást eszközöltet azon személyre, aki az ügyben csupán tanúként szerepel. Gondoljunk arra is, a tanú ügyvédjének eljárásjogi pozíciója, eljárásjogi jogai messze nem azonosak a védőjével.

18 1.B.896/2012. szám.
19 1.B.328/2011. szám.

20 EJEB: Edwards versus Egyesült Királyság 13.071/87, 35–38. pont, 1992, érdemben és elégtételről való döntés.

A Be. 3. §-a alapján a terheltnek a büntetőeljárás minden szakában joga van a hatékony védelemhez, a terheltnek joga van ahhoz, hogy személyesen védekezzen, illetve a védelem ellátáshoz védő közreműködését vegye igénybe. Az eljárást folytató hatóság a Be. alapján védőt biztosít a terhelt számára, akinek a hatóság köteles megfelelő időt és körülményeket biztosítani a védelemre való felkészüléshez.²¹

Egy törvényszéki elsőfokú ügyben²² a vád a terhelt első gyanúsítottai vallomása alapján alapult. A kihallgatásra 23 óra 57 perccel került sor és következő nap, 01 óra 03 percig tartott. A nyomozás irataiban olvasható volt, hogy a régi Be. hatálya alatt történő gyanúsítottkihallgatást megelőzően a gyanúsítandónak védőt rendeltek ki, akit értesítettek a kihallgatásról, az azonban a véletlenek különös összjátéka folytán nem szerepelt, hogy a kihallgatást megelőzően hány órával, avagy perccel értesítették telefonon a védőt a kirendelésről és a kihallgatásról. A bíróság azt állapította meg, hogy a gyanúsított kihallgatását az elkövetést követően gyakorlatilag éjfélkor kezdték, az azonnali és szokatlan időpontban történő kihallgatást tulajdonképpen semmi sem indokolta, a védőt is csupán a kihallgatást megelőzően rövid idővel értesítették, akinek nem volt lehetősége a kihallgatáson részt venni.

A tisztességes eljárás és a hatékony védelemhez fűződő jog biztosítása érdekében mellőzhetetlen, hogy a nyomozó hatóság akkor értesítse a védőt, ha a védőnek ténylegesen lehetősége van a kihallgatáson megjelenni, részt venni, és a nyomozó hatóságnak, mint az eljárást folytató hatóságnak kell ezt kellően dokumentálni. Az eset körülményeire figyelemmel lehet választ adni arra a kérdésre, hogy a kihallgatást megelőzően mennyi idővel kell értesíteni a védőt. Pl. munkanapon, munkaidőben rövid idő, akár fél óra is elegendő lehet, ha a kirendelt védő ügyvédi irodája a kihallgatást fogantató nyomozó hatósággal azonos településen van. Az értesítés időpontjának vizsgálata tehát rendkívüli fontosságú.

A perbíróságoknak tartózkodniuk kell attól, hogy a védelem teljesítményét osztályozzák, azt kiválónak, elégségesnek avagy elégtelennek minősítsék, mégis esetenként szükség lehet erre. Előfordul, hogy a terheltnek meghatalmazott védője van, aki eljárási jogait gyakorolhatja, hiszen meghatalmazását az eljárást folytató hatósághoz már be is csatolta. Ennek ellenére előfordul, hogy a kihallgatást megelőzően a kihallgatásról nem a meghatalmazott védőt, hanem a korábban eljárt és fel nem mentett kirendelt védőt értesíti a nyomozó hatóság. Ilyen esetben tény, hogy nem a védőt, azaz a meghatalmazott védőt értesítették a kihallgatásról, hanem azon kirendelt védőt, akit már fel kellett volna menteni, így az eljárási cselekménynél nem lehetett volna jelen. Ennek ellenére az így rögzített bizonyíték felhasználható lehet, amennyiben azt senki sem sérelmezi, a kirendelt védő eljárási jogait messzemenően gyakorolja, és sem a terhelt, sem a meghatalmazott védő nem kifogásolja, hogy a kirendelt védő kvázi helyettesként járt el. Ellentétes esetben azonban, ha pl. a kirendelt védő csak jelen van, de semmit sem tesz, a gyanúsítottal nem konzultál, tényleges védői tevékenységet nem fejt ki, és eljárásával szembeni elégedetlenségét nem csupán a meghatalmazott védő, hanem maga a terhelt is sérelmezi, a vallomás kirekesztésének lehet helye.

A vallomás jegyzőkönyvezésének elmaradása

Természetesen az sem megfelelő eljárás, ha a nyomozó hatóság akár tettenéréskor, akár az eljárásban jelentésben rögzíti a gyanúsított által elmondottakat, mivel a terheltnek csupán azon nyilatkozata értékelhető bizonyítékként, amely előtt figyelmeztették a hallgatás jogára, majd vallomását jegyzőkönyvbe foglalták a Be. 195. § (3) bekezdésének megfelelően.²³

Törvényességi aggály nem csupán a terhelt vallomása, hanem a felvett tanúvallomások tekintetében is felmerülhet. Emberkereskedéssel, kitarotottsággal kapcsolatos büntetőeljárásokban igen gyakran előfordul, hogy a prostituáltakat tanúként kell kihallgatni a nyomozás során, és a tárgyalási szakban e tanúk elérhetetlenek.

Amikor a tanúkat a magyar nyomozó hatóság hallgatja ki, nem kétséges, hogy a perbíróságnak a kihallgatandó tanúkat meg kell idézni és ki kell hallgatnia, amennyiben nem elegendő e tanúvallomások felolvasása. Ilyen esetben a perbíróságnak meg kell próbálnia tárgyaláson kihallgatni a tanúkat, s amennyiben az lehetetlen, nincs akadálya a nyomozás során tett vallomás felolvasásának a Be. 527. § (1) bekezdés a) pontja alapján.

Külföldön beszerzett bizonyíték²⁴

Az is előfordul, hogy e tanúkat külföldön hallgatják ki akár közös, magyar és a külföldi állam nyomozóiból alakított nyomozói csoportok, avagy a külföldi állam nyomozó hatósága. Ilyen esetben a terhelt, illetve a védő arra hivatkozhat, hogy a külföldön felvett vallomások nem használhatóak fel, mert a kihallgatás nem a magyar eljárási törvénynek megfelelően történt.

Előfordul az is, hogy a perbíróság kiküldött bíró útján hallgat ki bizonyos tanúkat. Eljárásáról előzetesen értesíti az ügyészt, a vádlottat, a védőt, utóbbi azonban a nagy távolság miatt akadályoztatva van az eljárási cselekményen való megjelenésben.

Az ilyen védelmi érvekkel szemben elsődlegesen azt kell leszögezni, hogy a Be. rendszerében a közvetlenség elve már régóta áttört, és nem alapvető eljárási elv. A bizonyítékok beszerzése több módon lehetséges a részben szabad bizonyítási rendszerben, bizonyos esetekben bizonyos tanúkat nem is szabad tárgyaláson, avagy a terhelt, illetve az érdekével ellentétes magatartást tanúsító személy jelenlétében kihallgatni. Gondolhatunk a különleges bánásmód szabályaira, a Be. 85–86. §-aira, illetve az 526. § (3) bekezdésére, mely szerint különleges bánásmódot igénylő tanú védelme érdekében indítványra vagy hivatalból eltávolítandó a tárgyalóteremből azon vádlott, vagy a hallgatóság közül azon személy, akinek jelenléte a különleges bánásmódot igénylő tanút a kihallgatása során zavarná, ilyen esetben a tanúvallomás lényegét később a vádlottal ismertetni kell. Amennyiben a perbíróság a tanúként kihallgatni indítványozott személyek tárgyaláson történő kihallgatása érdekében mindent megtett, amit lehetett, de a tanúk megidézése ellehetetlenült, nincs törvényes akadálya a korábban tett tanúvallomás

²³ IH 2015.48, IH 2005.136. szám.

²⁴ 1996. évi XXXVIII. törvény (Nbjt.) és 2012. évi CLXXX. törvény (Eube).

²¹ Margus versus Horvátország 4455/10, 2012. november 13, § 50.

²² Nyíregyházi Törvényszék 4.B. 516/2015. szám.

felolvasásának. Amennyiben pedig a tanúkat a nyomozás során külföldön, külföldi nyomozó hatóság, avagy közös külföldi-magyar nyomozó csoport tagjai hallgatták ki a kihallgatás helye szerinti jogszabályoknak megfelelően, akár a Be. szerinti tanúzási figyelmeztetéseket követően, azok bizonyítékként mindenképpen felhasználhatók, mivel az Eube 70/C. § (4) bekezdése alapján a vallomás, ha bűnügyi jogsegély keretein belül beszerzett, bizonyítékként értékelhető, felhasználása nem ütközik akadályba, és ugyanez irányadó a külföldi büntetőeljárás csatolt irataira, mint okirati bizonyítékokra.

A kiküldött bíró eljárásában felvett tanúvallomások törvényessége tekintetében aggály nem merülhet fel, amennyiben az eljárásban részt vevők előzetesen értesítve lettek a kiküldött bíró eljárásáról. Az így kihallgatottak vallomásai törvényes bizonyítási eszközöknek tekinthetők, a nagy távolságra való hivatkozás helyét nem foghat, a védelem ellátásának költségvonzata nem törvényességi aggályt jelent, illetve a védőnek lehetősége van a kihallgatás helyén vagy ahhoz közel praktizáló ügyvéd kolléga személyében helyettest állítani, továbbá ténylegesen lehetősége van a védelemnek arra is, hogy a tanúknak felteendő kérdéseket előzetesen megjelöljék, hogy a kiküldött bíró azokat a kihallgatandóknak feltehesse.

Természetesen előfordulhat, hogy törvényességi aggállalylal illetett személyi bizonyíték nem csupán a vádlott, hanem tanú tekintetében merül fel.

A bizonyíték elveszítetlenségének elve

A gyakorlatban számtalan esetben előfordul, hogy mentességi joggal élő tanú kerül kihallgatásra a nyomozás során, aki a régi Be. hatálya alatt tett vallomást, utóbb a tárgyaláson mentességi jogával élve anullálta a nyomozás során tett vallomását. A Be. beemelte a törvényi keretek közé a bizonyítékok elveszítetlenségének elvét. A 176. § (4) bekezdésére figyelemmel szabályos tanúzási figyelmeztetés esetén, ha megtagadja is a mentességi jogára hivatkozással a vallomástételt, korábban tett vallomása értékelésének akadályja nincs. Előfordul gyakran, hogy már a nyomozás során él a mentességi jogával a tanú, így az általa tudottak tanúvallomásával nem konvertálhatók a bizonyítékok körébe. Annak törvényi akadályja nincs, hogy azon tanúk kerüljenek kihallgatásra, akik hallották, hogy a vallomástételt jogosultán megtagadó tanú miként számolt be a vád tárgyává tett cselekmény tekintetében pl. lakókörnyezetében az általa észleltekről. Ilyen esetben a mentességi jog megsértéséről, bizonyítéknak, azaz tanúvallomásnak tiltott módon való beszerzéséről szó sem lehet, a bizonyítás törvényessége nem kérdőjelezhető meg, a vallomástétel megtagadásának jogával élő tanútól hallottakról beszámoló egyéb tanúk vallomása a bizonyítékok között értékelhető. Az ilyen tanúk által a vád tárgyává tett cselekményről megtudottakat nem a hatóság tagjai észlelték, hanem maga a mentességi jogával utóbb élő személy számolt be kívülről más személyeknek azokról, ezen személyek büntetőeljárásban történő tanúkihallgatása mindenben törvényes – állapította meg a Debreceni Ítéletábrla.²⁵

Tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet. A törvény szóhasználata a Büntető perrendtartásról szóló 1996. évi XXXIII. törvénycikk megoldásával

azonosul, feltételezhető, hogy a tanú bizonyítandó tényről bír tudomással. A Bp. 192. §-a szerint tanúk gyanánt amennyiben kihallgatásuk szükségesnek mutatkozik, megidézendők mindazok, akikről fel lehet tenni, hogy a bűncselekményről és a bűnvádi eljárásra nézve fontossággal bíró ténykörülményekről közvetlen észleleten alapuló tudomásuk van.

A hatályos Be. ettől annyiban tér el, hogy a tanútól elvárt információ közvetett úton is juthatott a tanú tudatába, az információ közvetlen vagy közvetett voltának a bizonyítékok hiteltérdemlősége, de nem törvényessége tekintetében bíró jelentőséggel.

Tanúként nem hallgatható ki a terhelten kívül azon személy sem, akitől szakértői kompetenciába tartozó kérdésekre vár az eljárást folytató hatóság választ. A szakértő akkor szükséges, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez szükséges különleges szakértelem. Ezért kirekesztendő a bizonyítékok köréből az olyan tanú vallomása, aki a konkrét ügyben tényről sem közvetlenül, sem közvetetten nem értesült, csupán hozzáértő szakember, pl. a nyomozó hatóság a jelentős szakmai múlttal rendelkező főorvost tanúként hallgatja ki arra nézve, hogy a terheltek által ismeretlen fajtájú toxikus anyaggal elkábított sértettel kapcsolatba kerülő tanúk által elmondott, a sértetten általuk észlelt tünetek milyen fajtájú és mennyiségű toxikus anyag alkalmazásának lehet az eredménye.

Aggályok a leplezett eszközök alkalmazása során

A jogalkotó a leplezett eszköz alkalmazása eredményének felhasználhatóságát tágitotta, az alkalmazás megszüntetését követő 30 napon belül kell döntenie a nyomozásról, illetve a 30 nap attól a naptól számít, ahogy az alkalmazás eredménye a szervhez megérkezik. A Be 245. § (1) bekezdés c) pontja alapján meg kell szüntetni leplezett eszköz alkalmazását, ha az engedélyben meghatározott célját elérte, az azonban másik kérdés, a célt mennyire pontosan, ítéleti tényállási pontossággal szokták-e meghatározni, avagy sem és hogyan ellenőrizhető, avagy nem ellenőrizhető bizonyos esetekben a cél elérése.

Más eljárásokban keletkezett okiratok, határozatok felhasználhatósága

Számtalan büntetőeljárásban előfordul, hogy a vád tárgyává tett cselekményhez részben kapcsolódó, más hatósági eljárásban felvett személyi nyilatkozatok, tanúvallomások állnak a perbíróság rendelkezésére. A leggyakrabban költségvetési csalások esetében fordul elő, hogy a Magyar Államkincstár, ellenőrzést végző egyéb állami szerv, avagy a NAV eljárásában több személyt hallgat meg, amiről jegyzőkönyvet vesz fel. A perbíróságnak a Be. 7. § (5) bekezdése alapján kell eldöntenie, hogy a más eljárás során megtett vallomásokat elfogadják-e, avagy sem. A perbíróság tehát önállóan vizsgálja a tanúvallomások eljárásjogi, illetve tartalmi elfogadhatóságát, függetlenül attól, hogy más hatóságok, avagy más jogágakban eljáró bíróságok hogyan foglaltak állást a meghallgatott személyek nyilatkozatainak elfogadhatósága kapcsán.

Természetesen a más hatósági eljárásban rögzített nyilatkozat nem váltja ki a tanúvallomás-tételi kötelezettséget, a nyomozás során az érintett tanúkat a szükséges keretek között ki kell hallgatni, indokolt esetben a más eljárásban általuk el-

mondottakat eléjük kell tární, az eltérésre rá kell kérdezni. Az esetleges más jogágba tartozó bírósági határozatok rendelkezése, illetve indokolásában rögzített tényállás és a bizonyítékok értékelése semmiben sem köti a büntetőügyben eljáró bíróságot, az ilyen ítéletek nem váltják ki a büntetőügyben eljáró bíróság tényállás-megállapítási tevékenységét, kötelezettségét. Az ilyen közigazgatási határozatok, illetve bírósági ítéletek okirati bizonyítékként értékelendők a büntetőügyben eljáró hatóság és a bíróság által beszerzett bizonyítékok között, azok láncolatában. A büntetőügyben eljáró bíróság tehát tényállását önmagában nem alapozhatja a más hatósági eljárásban – pl. közigazgatási eljárásban – született határozatokra, az esetlegesen azt felülbíráló közigazgatási bírói ítéletre.

Az érintett tudta és engedélye nélkül készített kép- és hangfelvételek

A mai napig vannak, akik vitatják, hogy az érintett tudta és hozzájárulása nélkül készített kép- és hangfelvétel bizonyítékként értékelhető-e, felhasználható-e a büntetőeljárásban, hiszen a Polgári Törvénykönyv (Ptk.)²⁶ 2:42. és 2:48. §-ai megsértésével készültek azok.

Nos, az Alaptörvény valóban biztosítja mindenkinek azt, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. Az Alaptörvényben lelhető fel az alapjogok katalógusa, az alapjogok több jogágban nyernek szabályozást, az egyes alapjogok nemegyszer ütköznek egymással érvényesülésük során, a kollíziós szabályt pedig törvényben kell megállapítani.

Az Alkotmánybíróság az 1/2015. (I. 16.) AB határozatában kimondta, hogy a személyiségi jogok sérelmét a polgári jogi szabályozás nemkívánatosnak tekinti, ilyen esetben a cél a sértő magatartás abbahagyása és a sértett kártalanítása. Gondolhatunk azonban bizonyos magánvadra üldözendő bűncselekmények esetében például arra, hogy a büntetőeljárásnak ugyanez-e a célja, avagy sem.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a személyiségi jogok alkotmányos védelme a különböző jogágak által párhuzamosan, akár egyidejűleg biztosított igényérvényesítési rendszerén keresztül valósul meg. Tény, hogy az egyes jogágak eljárásának szabályai egymástól részben – nemegyszer jelentős részben – különböznek. Például a rendőri jelentésbe foglalt „tanúvallomás”, avagy „terhelti vallomás” a büntetőeljárásban bizonyítékként nem értékelhető, ugyanakkor szabálysértési, avagy más eljárásban igen.

Annak a kérdésnek a megválaszolására tehát, hogy egy-egy bizonyíték felhasználható-e egy-egy jogág eljárásában, csakis az adott eljárásjog adhatja meg a választ, más jogág szabálya ilyen korlátot nem adhat, különösen nem más jogág anyagi jogi szabálya.

Ha a büntetőeljárás szabályai valamit megengednek, lehetővé tesznek, szabad bizonyítási eljárásban nem tiltanak, akkor az felhasználható bizonyíték kell, hogy legyen. Amikor a kép- és hangfelvétel készültkor büntetőeljárás még nincs folyamatban, csupán egy magánszemély – legyen az tanú vagy sértett – rögzít kép- és hangfelvételen releváns adatokat, a Be. 167. § (5) bekezdésének megsértése nem jöhet szóba, hiszen nem a bíróság,

ügyészség, illetve nyomozó hatóság, avagy a Be. 167. § (2) bekezdésében említett más hatóság készítette azt.

A büntetőeljárás megindítása előtt a leendő sértett, avagy tanú nem végez bizonyítási eljárást, azt csupán a büntetőügyben eljáró hatóság teheti meg. Az ilyen módon rögzített kép- és hangfelvétellel polgári anyagi jogi szabályt esetleg sérthet ugyan, ez még önmagában nem teszi kirekesztendővé a felvételt, mint bizonyítékot.

Elválíik tehát egymástól az esetleges polgári jogi felelősség és a büntetőeljárás szabály, előfordulhat, hogy polgári anyagi jogi jogsérelem megtörténik ugyan, de az nem jelent büntetőeljárás szabálytalanságot, bár kétségtelen, hogy polgári anyagi jogi és büntetőjogi sérelem egyaránt történhet.

Nem lehet kétséges, hogy a büntetőeljárás eredményes lefolytatása közérdek, a büntetőjog közérdekből asylyumot biztosít annak, aki a büntetőeljárásban kötelezettségét megszegné még akkor is, ha ezzel polgári jogi sérelmet okozna másnak. Gondoljunk arra az esetre, amikor a tanú vallomástételi kötelezettségének eleget téve mond más személyről sérelmes dolgokat, magánvadás ügyben a tanú felmentetik az ellene emelt vád alól társadalomra veszélyesség hiánya miatt, mivel a per igazságos eldöntése közérdek, ami megelőzi a magánérdeket.

Természetesen figyelemmel kell lenni arra, hogy a kép-, illetve hangfelvétel rögzítésére a büntetőeljárás megindítása előtt került-e sor, avagy a büntetőügyben eljáró hatóság már tett valamilyen intézkedést az ügyben.

A büntetőeljárás megindulásától kezdődően a nyomozó hatóságnak van bizonyíték-begyűjtési kötelezettsége, azt önmagában nem testálhatja a sértettre, akire a Be.-ben írt garanciák nem vonatkoznak, ez az eljárás a Be. 167. § (5) bekezdésébe ütközne.

A nyomozó hatóság tehát a rá háruló bizonyíték-összegyűjtési kötelezettséget ilyen módon nem telepítheti át a sértettre, turpis módon nem kerülheti ki a nyomozás szabályait, arra azonban lehetősége van, hogy a sértett, avagy más személy a hatóság akciójában részt vegyen, mintegy segítve a hatóságot. Ha például a nyomozó hatóság a tettes elfogását, tettenérését megszervezi, és ennek keretében a sértettet vagy más személyt technikai eszközzel lát el – „bedrótoz” –, nem mást tesz, mint felkéri az arra vállalkozó személyt, működjön közre a nyomozó hatóság által végzett eljárási cselekményben, ilyen esetben az eljárási jogszabályok érvényesülése a nyomozó hatóságon számon kérhető, a sértett ilyenkor nem maga produkálja a tárgyi bizonyítási eszközt, avagy okiratot, hanem közreműködik a hatósági eljárásban.

Összességében tehát az érintett tudta és engedélye, azaz rejtett módon készített kép- és hangfelvétel is felhasználható bizonyítási eszközként a büntetőeljárásban. Amennyiben az ilyen felvételt bizonyítékként adjuk át az eljárást folytató hatóságnak, akkor az a bírósági eljárásban történő felhasználásnak minősül. A felhasználás időbelileg is eltér a kép- és hangfelvétel készítésétől, a felvétel készítése valóban járhat a személyiségi jogok megsértésével, de a felvétel felhasználása szempontjából közömbös, hogy a felvétel készítése személyiségi jog megsértésével történt-e, avagy sem. Az igazság érvényesülésének biztosítása, a valóság hű tényállás megállapítása közérdek, ezt szolgálja a bizonyítás, így a felvétel felhasználását visszaélésnek tekinteni nem lehet. Hangsúlyozandó, a büntetőeljárásban nem is tárgya a vizsgálódásnak, hogy a készített hang-

26 2013. évi V. törvény.

felvétel vagy kép- és hangfelvétel az abban szereplő személyek polgári anyagi jogi jogait sértette-e vagy sem, ennek vizsgálata nem tárgya a büntetőeljárásnak, ez polgári jogi jogvita tárgya, és polgári bíróság hatáskörébe tartozik.

Elfogadhatatlan tehát azon logika, hogy a bizonyíték keletkezésének törvénysértő volta kizárja a bizonyíték felhasználhatóságát, hiszen ennek érvényesülése azt eredményezné, a közokirat-hamisítás büntette miatt folyamatban lévő ügyben a jogsértő módon létrehozott (pl. hamis nyelvvizsga-bizonyítvány), hamis közokirat nem volna értékelhető, a kábítószer előállításra kétségtelenül jogsértő tevékenység, hiszen a Btk. 178. § (1) bekezdés második fordulata pönalizálja, ugyanakkor pontosan az előállított kábítószer, valamint annak szakértői vizsgálata szükséges a bűncselekmény bizonyításához.

Kizárt védő eljárása

Érintheti a bizonyítékok törvényességét, ha a büntetőeljárásban olyan védő vett részt, aki később kizárásra került. A védő kizárására sor kerülhet a nyomozás során, illetve bírósági eljárásban is. Nem lehet kétséges, amennyiben tárgyalási szakban kerül sor a védő kizárására, és a védő tárgyaláson való jelenléte kötelező, az egész bizonyítást meg kell ismételni. Határozott véleményem, hogy új előkészítő ülés tartásának nincs helye még akkor sem, ha kötelező védelem esetében az előkészítő ülésen azon védő vett részt, aki tekintetében már ekkor fennállt a kizárási ok, de csupán első, avagy többedik tárgyalási napon került sor a kizárására.

Az előkészítő ülést ugyanis megismételni nem lehet, a Be. 633. § (2) bekezdése alapján megismételt eljárásban sincs helye előkészítő ülés tartásának, ilyen eljárásjogi probléma esetében sem térhetünk vissza tárgyalási szakból előkészítő ülés szakába. A Be. 506. és 507. §-ai, illetve 519., 520. §-ai alapján az eljárásban részt vevőknek az előkészítő ülésen kell előterjeszteniük bizonyítási indítványukat, illetve bizonyíték kirekesztésére vonatkozó indítványukat, ezt követően bizonyítási indítvány rendkívül szűk körben terjeszhető elő.

Ha az előkészítő ülés idejében is fennállt már a védő tekintetében a kizárási ok és új védő kerül az eljárásba, nézetem szerint akkor felelünk meg a tisztességes eljárás követelményének, ha a bizonyítási indítvány előterjesztésére lehetőséget adunk az újonnan belépő kirendelt, avagy meghatalmazott védőnek.

A szakértők számának kérdése

A mai napig vitatott, hogy bizonyos szakkérdésekben – így különösen a halál körülményeinek megállapításánál, avagy elmeorvos szakértői vizsgálatnál – egy, avagy két szakértőt kell-e kirendelnie az eljáró bíróságnak.

Akik szerint két szakértő alkalmazása kötelező, arra hivatkoznak, hogy a hatályos eljárás törvényben a szakértői bizonyítás szabályozásának egyik általános szempontja, a Be. mellőzi az ún. eljárássemleges rendelkezéseket, amelyek valamilyen esetben irányadók, és ezért a szakértői törvény rendelkezései között található meg az irányadó szabályok.

A Be. a kétségtelen duplikálás elkerülése végett nem ismétli meg mindazokat, amiket a szakértői törvényben és a szakértői tevékenységre vonatkozó más jogszabályokban írtak. A Be.

indokolása kitér arra, hogy a Be. nem változtat a szakértők igénybevételének okán, és mellőzi azon szakkérdések felsorolását, amelyek esetén kötelező a szakértő igénybevétele, ilyen az eljáró szakértők számára vonatkozó szabályozás is, ami szintén nem tekinthető büntetőeljárás-specifikus kérdésnek.

A Be. az ágazati normák figyelembevételével utal arra a 188. § (3) bekezdésében, hogy jogszabály meghatározhatja azon szakkérdéseket, amelyekben meghatározott szakértő jogosult véleményt adni. Erre tekintettel az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény és annak végrehajtására vonatkozó rendeletei az irányadók. Ilyen a 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet, illetve a 282/2007. (X. 26.) Kormányrendelet, amelynek 2. § (3) bekezdése, illetve 2. számú melléklet 1. a) alpont alapján az intézet két olyan szakértője jár el halál tényének vizsgálatánál, akik egyike igazságügyi orvostan, a másik igazságügyi orvostan vagy patológia szakterületen szerepel a névjegyzékben.

Hasonlóképpen rendelkezik a 351/2017. (X. 4.) Kormányrendelet, amelynek 27. § (1a) bekezdés a) pontja alapján igazságügyi boncolás esetében a halál okának egyértelműsége tekintetében a két boncolásra jogosult igazságügyi orvos szakértő együttes nyilatkozata szükséges.

Megjegyzem, a 351/2013. (X. 4.) Kormányrendelet a halottvizsgálatról és a halottakkal kapcsolatos eljárásról szól, azt a Kormány az egészségügyi törvény, a rendőrségi törvény, valamint a temetőkről és temetkezésről szóló törvény alapján kapott felhatalmazás alapján állapította meg, erre tekintettel kérdéses, milyen felhatalmazás alapján tartalmaz a jogi álláspont szerint büntetőeljárásban irányadó eljárásjogi szabályt.

A 31/2008. (XII. 31.) IRM rendeletet a korábbi szakértői törvényben kapott felhatalmazás alapján alkotta meg a miniszter, a szakértői törvény felhatalmazást adott arra, hogy rendelettel állapítsa meg az igazságügyi szakértő működésére és nem a szakértők számára vonatkozó részletes szabályokat.

A 282/2007. (X. 26.) Kormányrendelet a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró, és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről szól, melyet a Kormány a korábbi szakértői törvényben kapott felhatalmazás alapján alkotott meg. A felhatalmazó rendelkezés a 2005. évi XLVII. törvény 31. § (4) bekezdés a) pontja, amely szerint felhatalmazást kap a Kormány arra, hogy rendeletben állapítsa meg azokat a szakkérdéseket, amelyekre nézve jogszabályban rögzített feladatkörében eljárva kizárólag meghatározott szervezet adhat szakvéleményt, a felhatalmazó rendelkezés tehát a szakkérdések nevesítésére adott mandátumot, nem pedig büntetőeljárás szabály alkotására.

Tény, hogy a szakértő kirendelésének tartalmi eleme a szakértők száma, hiszen a szakértő eljárási jogosultságát ez teremti meg. Ez azt is jelenti, hogy a jogalkotó törvényben kívánta rendezni a szakértőkkel kapcsolatos kérdéskört, melyre már a Be. hatálybalépése előtt megszületett a részletszabályokat tartalmazó, 2016. június 15. napjától hatályos, az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény.

A Be. indokolása a szakértői törvényre és nem annak, valamint a korábbi szakértői törvénynek, a 2005. évi XLII. törvény felhatalmazása alapján megalkotott végrehajtási rendeletek rendelkezéseire utal vissza, azaz a hatályos szakértői törvény alkalmazását tartja indokoltnak.

A két szakértő eljárását nem a hatályos, hanem a korábbi szakértői törvény felhatalmazása alapján megalkotott rendeletek írták elő.

A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 10. § (1) bekezdés a) pontja alapján a régi szakértői törvény hatályát veszette, a felhatalmazása alapján megalkotott 31/2008. (XII.31.) IRM rendelet pedig akkor lenne hatályon kívül helyezhető, ha nem született volna a tárgykör szabályozására új felhatalmazó rendelkezés [10. § (3) bekezdés b) pont ba) alpont], ilyen rendelkezés azonban született [szaktv. 139. § (1) és (2) bekezdés], a jogalkotó ennek ellenére nem tartotta szükségesnek a kérdés pontosabb szabályozását.

A szabályozás hiányából pedig arra vonható következtetés, hogy a jogalkotó a nem egységes bírói gyakorlat ellenére sem tartja a kérdés eldöntésére rendelet alkotását, elegendőnek tartja a törvényekben (Be. Szaktv.) adott szabályozást és a Be. indokolását.

Megvizsgálva a korábbi szabályozás indokoltságát le kell szögezni, hogy korábban a két szakértő igénybevételének indoka történetileg a büntető anyagi jogban 2010. április 30-ig szereplő alkoholisták kényszergyógyításával összefüggésben

alakult ki. Az igazságügyi orvosszakértő végezte a fizikális vizsgálatot, az elmeorvos szakértő pedig az elmeállapot vizsgálatát. Az alkoholisták kényszergyógyítása azonban már nem létező jogintézmény, következésképpen a két szakértő igénybevételének nem csupán jogi, hanem szakmai indoka sincs.

Záró gondolatok

A hat éve hatályos új eljárási kódex jelentősen egyszerűsítette és gyorsította a büntetőeljárásokat, a büntetőeljárások tekintélyes része beismerésen alapuló ügydöntő határozattal fejeződik be, következésképpen a gyakorlatban jól vizsgázott, az eljárásban részt vevő személyek garanciális jogainak biztosítása mellett olcsóbbá is vált a büntetőeljárás.

Mindezek ellenére a bizonyítás jelentősége nem csökkent, a kevesebb számú bizonyítás során a felmerült kérdések tengere háborgó óceánná szélesedett. A bírói gyakorlat azonban a felmerülő kérdéseket megoldja és biztosítja a büntető igazságszolgáltatás gyorsaságát és a valósághű tényállás megállapítását, az igazságos ítélezést.